

**Tim Greve symposium
10.-11. mars 2006**

Erling Diesen:

**Kortsiktighet i balansen mellom næringsliv og ressursforvaltning –
Forvaltningen av våre kraftressurser**

I motsetning til våre øvrige viktigste naturressurser – som petroleum, fisk og skog – er vannkraftressursene ubetinget fornybare. Brukt som drivkraft for produksjon av elektrisitet har vannkraftressursene dessuten en rekke egenskaper som skiller dem positivt ut fra alle konkurrerende kraftproduksjonsformer, som fossilfyrt varmekraft, atomkraft og vindkraft.

Med bred penn kan vi si at vannkraften er økonomisk overlegen, riktignok relativt dyr i anlegg, men uhyre billig i drift, vedlikehold og rehabilitering. Den er praktisk talt forurensningsfri. Ytelsen er raskt og kostnadseffektivt regulerbar. De tekniske konstruksjoner og installasjoner for å utnytte vannkraften har spesielt lang levetid. Steinfyllingsdammer, tunneler og fjellhaller har tilnærmet uendelig levetid teknisk sett. Turbiner, ventiler og generatorer fra førkrigstiden finnes ennå i drift.

Den dominerende minussiden ved vannkraften består i at utnyttningen forårsaker inngrep i naturen. Disse inngrepene kan dempes – men ikke elimineres - ved omhyggelig planlegging og skånsom utnytting av det enkelte vassdrag.

En annen minusside består i at produksjonsevnen til vannkraftverkene avhenger av de årlige tilsigsvariasjonene, som kan være ganske store. Dette har vi søkt å avbøte ved å bygge flerårsmagasiner, ved samkjøringsledninger mellom landsdelene – det er sjelden tørke over hele landet samtidig - og etter hvert ved samkjøring med andre land som har fossilfyrt varmekraft og atomkraft. Tilsigsvariasjonene kan også møtes med forbruksregulerende tiltak.

Vårt kraftproduksjonssystem inntil i dag består nesten hundre prosent av vannkraft. Intet annet industriland er i samme gunstige situasjon.

Utnyttingen av våre vassdrag for kraftproduksjon hadde sin spede begynnelse på slutten av 1800-tallet.

De såkalte fossespekulantene hadde da en kort glansperiode. Menn med nese for det som skulle komme, reiste rundt i daler og fjordstrøk og kjøpte opp fallrettigheter, ofte for ”knapper og glansbilder”, av grunneiere som ikke hadde den samme innsikten. Etter kort tid kunne de selge videre til potensielle kraftutbyggere – oftest bykommuner og industriselskaper – med eventyrlig fortjeneste. Her kan man for første gang registrere en kortsiktighet – en veloverveid sådan - i disponeringen av våre vannkraftressurser. De som bygde ut derimot, slik som Hydro, Elkem, samt Kristiania og andre bykommuner, har beholdt sine kraftverk så lenge konsesjonsbetingelsene har tillatt, i de fleste tilfelle til denne dag..

Vi imponeres over de monumentale kraftstasjonsbygningene fra den første tiden: Tyssedal, Vemork, Såheim, Nore, Glomfjord. Likevel var disse anleggene volummessig i sum beskjedne sammenlignet med det som skulle komme.

Da vi ble overfalt i 1940, hadde vi en årlig produksjonsevne på ca. 10 TWh her i landet. Ved frigjøringen i 1945 tok vi fatt på gjenreisningen etter krigens ødeleggelser og den videre utvikling av Norge til et industriland og en velferdsstat.

I denne prosessen skulle utbyggingen av vår vannkraft være en motor. Vi gikk inn i "kraftsosialismens" glansperiode. I 1960 var vi kommet opp i en årlig produksjonsevne på ca. 30 TWh og i 1970 ca. 60 TWh. I løpet av den mellomliggende tiårsperioden – 1960-tallet - hadde omtrent alle husstander i dette land fått innlagt strøm.

Denne prosessen med kraftutbygging og elektrifisering av hele landet – selv på steder "der ingen skulle tru at nokon kunne bu" – var styrt av politikerne i nært samarbeid med ingeniørene. Det dreide seg om å bygge opp landets infrastruktur, samt skape grunnlag for industri, fortrinnsvis i distriktene.

I 1980 hadde produksjonsevnen nådd ca. 90 TWh. Utover på 1980-tallet skjedde det en gradvis reduksjon av kraftutbyggingstakten. Den grunnleggende jobben var da langt på vei gjort.

Elektrisitetssystemet var infrastruktur, ikke business. Driften var lagt opp planøkonomisk og monopolistisk. Strømprisene var politisk fastlagt og skulle bare dekke kostnadene. Virksomhetene skulle gå i null. Staten var den store produsenten som solgte kraft engros til tungindustrien og til fylkesverkene. Stortinget vedtok statskraftprisen for et år av gangen. Fylkesverkene solgte statskraften blandet opp med egenprodusert kraft engros til de kommunale elverkene innen sine respektive fylker. Fylkestingene vedtok fylkeskraftprisen for et år av gangen. De kommunale elverkene solgte til de tusen hjem og det lokale næringsliv. Kommunestyrene vedtok strømprisen for et år av gangen.

Det skal ikke stikkes under stol at en og annen økonom fra tid til annen stilte spørsmål ved om dette var den mest hensiktsmessige måten å forvalte de etter hvert enorme verdiene på, som var investert i kraftsektoren. Per Schreiner var frampå allerede tidlig på 1960-tallet. Og selvsagt stakk Egil Bakke hodet fram i den offentlige debatt, og etterlyste marked og konkurranse. Men vi greidde å hysje dem ned den ene gangen etter den andre, vi som mente vi visste best. Dette var en sak for politikere og ingeniører. Og for juristene i departementet, da.

Men vi var nå kommet fram til omkring 1980. En nyliberalismens vind feide over den vestlige del av verden inspirert av Milton Friedmann og andre. Storbritannia valgte Margaret Thatcher. USA fikk Ronald Reagan. Vi var heldige som slapp med en hedersmann som Kaare Willoch.

Og nå begynte kraftsosialistenes og ingeniørenes jerngrep om kraftsektoren virkelig å bli utfordret.

Fra 1980 til 1990 skjedde følgende:

Høsten 1980 behandlet Stortinget en energimelding fra det den gang nye Olje- og energidepartementet. En konklusjon etter stortingsbehandlingen var at vi burde samle og ajourføre de lovene som regulerte de ulike sidene av energisektoren og som var spredt utover i den tjukke, røde boka "Norges lover".

Et offentlig utvalg ble oppnevnt for å utrede denne saken. Olav Haukvik ble leder av energilovutvalget. Jeg var et av de menige medlemmene.

I 1985 overleverte Haukvik en NOU til olje- og energiminister Kaare Kristiansen.

Utvalget foreslo at kraftforsyningen burde forestås av ca. 20 omtrent fylkesomfattende verk. Disse burde være vertikalintegreerte, dvs ivareta alle funksjoner fra produksjon, overføring, detaljdistribusjon og til salg til næringsliv og husholdninger. Dette var ganske oppsiktsvekkende, i det vi den gang hadde omtrent 400 lokale elverk. Og disse elverkene og deres eiere protesterte. Ingen ville sammenslås.

Jeg kunne ikke registrere at det ble gjort særlig mye med denne NOUen i Kristiansens funksjonstid. Men den tok slutt høsten 1986. Da allierte Hagen seg med venstresiden og felte regjeringen Willoch, med bensinavgiftene som påskudd.

Gro Harlem Brundtland ble statsminister for annen gang. Som olje- og energiminister tok hun Arne Øien. Øien kom fra Finansdepartementet og var økonom. Han tok med seg andre skarpe økonomer over fra Finans. I Finans satt Tormod Hermansen tilbake som toppbyråkrat. Jeg er i grunnen kommet til at alle økonomer tenker likt. De tenker marked og konkurranse, også om de samtidig er sosialdemokrater som Øien og Hermansen. Hermansen hadde allerede på dette tidspunkt bedt Einar Hope ved Handelshøyskolen i Bergen om å utrede mulighetene for å introdusere markedsbaserte løsninger innen elektrisitetsforsyningen. Dette oppdraget grep selvsagt Hope med begge hendene.

I Olje- og energidepartementet satte Øien og økonomene hans i gang med å forberede en samlet energilov. Deres mål var mest mulig markedsbasert salg og kjøp av kraft. Med et slikt forslag gikk Øien til Arbeiderpartiets stortingsgruppe for å få klarert saken. Men der møtte han veggen. I forbindelse med en energidebatt i 1986 hadde gruppa med Kjell Opseth som fraksjonsordfører gjort følgende protokollasjon: ”Målet må være ca. 20 vertikalintegreerte, fylkesomfemnande einigar eller med annan naturleg avgrensing”. Presis som energilovutvalget hadde foreslått. Dermed måtte Øien modifisere sitt forslag, og sendte våren 1989 over til Stortinget en o.t.prp som han nok var alt annet enn fornøyd med.

I Energikomiteen på Stortinget syntes høyresiden at det var for kort tid igjen før sommeren til å behandle en så stor og viktig sak på en forsvarlig måte. Jeg mistenker dem nå for å ha hatt en skjult agenda også. Komitelederen Ole Gabriel Ueland fra Senterpartiet satt på vippen. Han veide for og i mot, og falt ned på utsettelse. Dermed fikk Øien proppen sin i retur.

For 1989 var valgår. Det ga som resultat at Gro måtte overlate styringen til Jan P. Syse som leder for en høyre-sentrumsregjering. Det kan se ut som om Syse hadde en sjettestans. Han valgte nemlig Eivind Reiten til olje- og energiminister. Reiten var det eneste menneske som innehadde alle de egenskaper som skulle til for å gjennomføre den prosess han straks satte igang. Reiten var uhyre intelligent, effektiv og resultatorientert. Han var økonom og han kjente Finansdepartementet fra en fortid som statssekretær hos Presthus. Han kom direkte fra jobben som direktør for Hydro Energi. Derfra hadde han allerede utfordret de tradisjonelle aktører innen kraftforsyningen ved å selge kraft som var frigjort etter

industrinedlegginger på Rjukan, til en del større elverk, til fortrensning for disse tidligere leverandører. Og sist men ikke minst, Reiten var senterpartist.

Sammen med økonomene i departementet satte han i gang å utforme et lovforslag som skulle legge grunnlaget for et fritt marked for salg og kjøp av kraft og for en økonomisk regulering av overføringsfunksjonen som er et naturlig monopol. Skattespørsmål, som var omstridt da som nå, lot han ligge. Spørsmålet om eierskap til kraftverkene lot han også ligge. Det var ikke dumt.

Høyresiden likte de signalene de hørte. Venstresida var selvsagt skeptisk, men det gjorde ikke så mye. De var i mindretall. Så dro statssekretæren, Kolbjørn Almlid til senterpartigruppen på Stortinget – tradisjonelt intet heiagjeng for markedsliberalisme – for å få klarert saken. Han ventet nok at det skulle bli aksept, man går nå en gang ikke mot sin egen statsråd. Og så forteller historien – som jeg riktignok har gjennom diverse ledd - at det egentlig gikk svært så glatt. På denne tiden herjet nemlig en epidemi av hestehoste over landet. Ikke uventet la hestehostepidemien beslag på mesteparten av engasjementet i dette historiske gruppemøtet. Da Almlid mot slutten av møtet fikk lagt fram sitt ærend, ble energilovforslaget godtatt uten kommentar.

Og slik gikk det til at Stortinget i juni 1990 vedtok en lov som la grunnlaget for konkurranse innen salg og kjøp av kraft. Bare Eivind Reiten kunne ha greidd denne bragden. Ingen høyrestatsråd hadde fått med Senterpartiet på dette.

Personlig synes jeg det var positivt at energiloven kom da den kom.

Samtidig er jeg glad for at den ikke kom tidligere.

Uten innblanding av markedsliberalistiske betraktninger, som i sin natur er kortsiktige, hadde vi fått bygget opp et kraftproduksjons- og distribusjonssystem vi har all grunn til å være stolte av.

Men så var spørsmålet. Utnyttet vi de enorme verdiene som var investert – det kunne dreie seg om et par hundre milliarder kroner – best mulig. Og her må jeg nok bare innrømme at økonomene hadde et poeng. Monopolordningene førte til ikke så helt lite ineffektivitet. Det enkelte everk ble i og for seg drevet ganske bra. Men det var jo så altfor mange av dem, og mange var altfor små. Og kraftprisene sprikte fælt fra kommune til kommune. I årevis hadde vi fra NVEs side arbeidet for å få til rasjonelle sammenslutninger. Men med få unntak lyktes vi ikke. Everkene hadde jo sine konsesjoner og de hadde sine abonnenter. Og de fleste kommuner syntes det var stas å ha sitt eget elverk.

Regjeringen Syse med Reiten måtte – som vi husker – gå samme høsten, høsten 1990. Det ble helsprekk på EF-saken. Vi fikk Gros tredje regjering med først Finn Kristensen og deretter Jens Stoltenberg som energiministere. Disse fulgte lojalt opp Stortingets vedtak og vi i NVE – der jeg hadde hatt den daglige ledelsen siden 1987 - fikk den utfordrende og inspirerende jobben å implementere verdens første frie kraftmarked, der selv den minste husholdning selv kunne velge strømleverandør.

Nå skulle det bli stuerent å tjene penger på kraftverkene. Tidligere skulle jo virksomheten bare gå i null.

Dette førte etter hvert til to ulike reaksjonsmønstre hos de kommuner og fylkeskommuner som eide kraftverk.

Noen så det som fordelaktig å eie og drive videre, og ta ut noe av det årlige overskuddet til ulike gode formål. Noen tok ut vel mye av overskuddet til diverse gode formål, må vi nok kunne si. Det var mest sentrum- og venstresida i politikken som sto for denne holdningen. De så fortsatt på kraftforsyningen også som et grunnleggende viktig infrastruktursystem, ikke bare som en inntektskilde.

Andre vurderte situasjonen slik at de satt på store verdier som måtte kunne realiseres. Salgssummen kunne plasseres i kapitalmarkedet og avkastningen burde kunne bli minst like stor som utbyttet fra kraftverksdriften. De ideologisk mest prinsippfaste mente dessuten at det offentlige ikke skal befatte seg med forretningsdrift. Det skal private gjøre. Disse holdningene fant vi på høyresiden.

Resultatet utover på 1990-tallet og inn i det nye århundre ble at noen solgte seg ut. Men omtrent uten unntak solgte de til Staten eller andre offentlige eiere, som mente at kraftverk var sikrere enn aksjer. Noen private eiere, som Norske Skog, solgte også. Så den offentlige eierandelen av vår kraftforsyning har aldri vært høyere enn i dag. Den ligger opp mot 90 prosent.

Før jeg går videre med å omtale de siste års utvikling, må jeg også berøre en politisk prosess og en til dels meget het debatt som har gått parallelt med kraftutbyggingen gjennom etterkrigsårene. Det gjelder vern av vassdrag kontra utbygging for kraftproduksjon. Allerede i 1959 fikk vi det første verneutvalg. Det skulle se hele vassdragsnaturen i sammenheng. Betrakket vi bare ett og ett vassdrag av gangen, ville etter hvert alt bli lagt i rør, fryktet Gerhardsen. Denne "salamitaktikken" ville han gjøre noe med. Han var altså ikke bare kraftsosialist. I tur og orden fikk vi gjennom årene fire verneplaner, og nå i fjor en tilleggsplan. Totalt er vassdrag som utbygd kunne ha gitt en årsproduksjon på 36,5 TWh varig vernet mot kraftutbygging og andre vesentlige inngrep. Her har altså økonomiske hensyn måttet vike for en langsiktig forvaltning og bevaring av disse naturressursene i sin naturlige form. Tallet 36,5 TWh kan vurderes mot dagens midlere årlige produksjonsevne på ca. 120 TWh. Dette tallet inkluderer en årlig produksjon på ca. 6 TWh takket være at vi fra 1990-tallet er gått inn i en periode med gjennomsnittlig mer nedbør. 6 TWh er ti "Alta-kraftverk" uten en krone i investering og uten det minste naturinngrep.

Vi befinner oss i dag nær slutten av vannkraftutbyggingsepoken. Den tidligere nevnte energimeldingen fra 1980 indikerte "125 TWh midlere årlig produksjonsevne som en rimelig illustrasjon på en skånsom kraftutbygging." Ingen har siden prøvd å rokke vel det tallet.

Så tilbake til energiloven og dens følger.

Energiloven regulerer salg og kjøp av kraft – ikke av kraftverk.

Omsetning av kraftverk er regulert av industrikonsesjonsloven av 1917 med senere endringer. Ingen kan uten konsesjon fra Staten erverve et kraftverk.

Det samme gjelder bygging av nye kraftverk. Det er regulert av

vassdragsreguleringsloven av samme år eller av vannressursloven av år 2000. Konesjonsvilkårene er forskjellige for offentlige og private konesjonærer. De offentlige – det må være minst 2/3 offentlig eierskap - får tidsbegrenset konesjon. De private, herunder alle utlendinger, får konesjon for 60 år, hvoretter kraftverket tilfaller Staten vederlags- og heftelsesfritt. Det er dette som kalles hjemfall.

Hjemfall kom inn i vårt lovverk allerede i 1909, etter forarbeid av framsynte venstrepolitikere som ønsket å sikre nasjonal kontroll over disse naturressursene. Konesjonstiden på 60 år ble fastsatt i skjæringpunktet mellom to motstridende hensyn. Man ønsket den gang å trekke utenlandsk investeringskapital til landet. Det tilsa en lang konesjonsperiode. Hensynet til nasjonal kontroll tilsa en korstest mulig periode.

Høyresiden har til alle tider vært skeptisk til eller motstander av hjemfall.

Hjemfall har vært og blir fortsatt forsvart av sentrum og venstresiden.

Dette ser jeg som en klassisk konfliktdimensjon mellom forretningsinteresser på den ene siden og hensynet til en langsiktig naturressursforvaltning, nasjonal kontroll og nasjonal sikring av grunnrenten på den annen.

Fra 1. januar 1994 gikk vi inn i EØS-samarbeidet. Dermed godtok vi de fire friheter, fri flyt av kapital, varer, tjenester og arbeidskraft.

De lærde strides om hvorvidt vannkraften overhode er omfattet av EØS-avtalen.

La oss for de følgende resonnementene gå ut fra at vannkraften er omfattet.

Like etter årtusenskiftet henvendte EØS' kontrollorgan ESA seg til norske myndigheter med påstand om at våre konesjonslover er i strid med EØS-avtalen, fordi private og offentlige konesjonærer forskjellsbehandles. Dette måtte rettes opp. ESA hadde altså ikke innvendingen mot selve hjemfallsinstituttet, bare mot diskrimineringen mellom private og offentlige konesjonærer. I to runder med brevveksling forsøkte Olje- og energidepartementet å tilbakevise ESAs påstander, uten å lykkes. Og så foretok departementet et linjeskifte.

Statsråd Steensnæs nedsatte et interdepartementalt embetsmannsutvalg – ledet av ekspedisjonssjef Per Håkon Høisveen - som, for å tilfredsstille ESA, tilrådte at alle konesjoner skulle gjøres tidsbegrensede med en konesjonsperiode på 75 år, også allerede utstedte konesjoner. De 75 år skulle regnes, ikke fra opprinnelig konesjonstidspunkt, men fra datoen for lovendringens ikrafttreden.

Statsråden sendte tilrådingen ut på høring som Regjeringens forslag.

Forslaget møtte massiv motstand. Fylkeskommuner og kommuner som satt på evigvarende konesjoner, protesterte. Deres kraftverk ville jo gradvis bli mindre verdt på deres hånd og verdien ville etter hvert gå mot null. Dette ville føre til et salgsras og derfor kjøpers marked. Og hvem ville bli kjøpere? Det ville her dreie seg om multimilliardtransaksjoner. Først og fremst ville det bli de store og sterke utenlandske kraftselskapene som hele tiden drømmer om norsk vannkraft som et perfekt supplement til sin egen varmekraft og atomkraft.

Også andre instanser med interesser i tilknytning til kraftsektoren protesterte fordi en så stor og viktig sak hadde blitt utredet uten at de hadde fått delta før i en avsluttende høringsrunde, da de avgjørende premissene for lengst var lagt.

Omtrent på denne tiden fikk en selvbestaltet gruppe av gamle ”kraftkarer” som kaller seg ”Energiveteranene” – jeg er selv en av disse gamlekara – utført en gallupundersøkelse om godtfolks holdning til norsk kontra utenlandsk eierskap av vannkraften. Ca. 85 prosent av de spurte ville ha norsk eierskap. De resterende fordelte seg noenlunde likt mellom dem som fant eierskapet uinteressant og dem som ikke riktig visste hva de skulle mene.

Da venstresiden fremmet krav i Stortinget om å få nedsatt et bredt sammensatt utvalg for å utrede saken bedre, fikk de - ikke uventet etter dette gallupresultatet – støtte av Hagen. Dermed måtte Steensnæs nedsette et utvalg. Som leder oppnevnte han advokat og partifelle Tore Vestbakke fra Kristiansand.

Flertallet i dette utvalget fulgte med visse modifikasjoner opp tilrådingen til det interdepartementale embetsmannsutvalget. Kanskje ingen stor bombe, etter som før nevnte Høisveen var nestleder og dessuten hadde hånd om sekretariatet i Vestbakkeutvalget.

Men et mindretall mente noe annet. Representantene for Kommunenes Sentralforbund, Landsorganisasjonen og Landssamanslutninga av Vasskraftkommunar sa at konsesjoner gitt før inngåelsen av EØS-avtalen i 1994 skal løpe som før. For senere gitte konsesjoner skal alle ha samme vilkår – offentlige og private, nordmenn og utlendinger – med hjemfall til Staten etter 60 år. Representantene for Energibedriftenes Landsforbund og for Samarbeidende Kraftfylker utgjorde en del av flertallet i utvalget. Men blant deres medlemmer tror jeg nok at mindretallets konklusjoner står sterkt.

I Vestbakke-utvalgets delte tilråding mener jeg igjen at vi klart kan se konfliktdimensjonen mellom ”børs og katedral”, mellom business og forvaltning. Skal våre vannkraftverk være gjenstand for handel ogandel på linje med annen industri, eller skal vi – på bakgrunn av de helt enestående egenskaper jeg gikk gjennom innledningsvis – ha et spesielt lovverk som sikrer et langsiktig nasjonalt eierskap og en tilsvarende offentlig ressursforvaltning.

Den oppmerksomme tilhører vil vel allerede ha gjetten at jeg har mest sympati for det siste alternativet. Vi gamlekara i ”Energiveteranene” er i prinsippet enige med mindretallet i Vestbakke-utvalget. Men vi mener at 60 års konsesjonstid er altfor lang. Som jeg nevnte, ble de 60 årene etablert som et kompromiss mellom hensynet til å lokke utenlandsk investeringskapital til landet og hensynet til nasjonal kontroll. I dag er vi ikke lenger spesielt avhengig av utenlandsk investeringskapital! Bare hensynet til nasjonal kontroll gjenstår. Derfor sier vi 30 år.

Mindretallets forslag er etter min mening faktisk bedre enn dagens lovverk. I dag kan som nevnt en offentlig konsesjonær med inntil en tredjedel privat eierandel – og denne kan gjerne være utenlandsk – få evigvarende konsesjon. Enhver investor tar selvsagt sikte på en såpass høy avkastning – 7 til 10 prosent - at han har sine penger tilbake med god profitt godt innenfor en ramme på 30 år. Dette gjelder også om han investerer i vannkraft. Dette avkastningskravet vil selvsagt være avgjørende for hvilken pris han vil gi. Dette er god markedsøkonomisk logikk.

Men da vil jeg igjen minne om hva jeg sa til å begynne med om vannkraftverkernes lange levetid. I tillegg er det avgjørende viktig å se på hvilket marked for kjøp og

salg av kraft som våre vannkraftverk nå er en del av, og som de i de kommende år vil integreres sterkere i. Vårt nåværende nordiske kraftmarked – med svensk kjerne- og vannkraft, med finsk kjerne-, varme- og vannkraft, med dansk varmekraft og med norsk vannkraft – integreres gradvis sterkere gjennom ledninger og undersjøiske kabler med det øvrige europeiske kraftmarkedet, dominert av varmekraft og atomkraft. Allerede i utgangspunktet var vår vannkraft meget konkurransedyktig i dette markedet. Nå pålegges alle varmekraftverk å kjøpe CO₂-kvoter eller etter hvert installere rensenanlegg. Disse nye kostnadene har allerede hevet markedsprisen med rundt 10 øre per kWh. Vannkrafteierene kan håve inn denne prisstigningen som renprofitt, for de er ikke belastet med de nye kostnadene som varmekrafteierne er blitt påført. Så er vi etter de siste dagers hendelser i tvil om når og hvorvidt det blir noen pliktig handel med elektriske, også kalt ”grønne” sertifikater og om det eventuelt vil føre til et ytterligere prisløft. Men videre forbruksøkning i dette markedet må i det vesentlige dekkes med nye fullrensede varmekraftverk fyrt med gass og med kull, samt med atomkraftverk. Disse blir alle dyre.

Allerede nå kan vi registrere store verdiøkninger for kraftverk som har vært omsatt i løpet av de senere årene. Trondheim kommune solgte i 2001 sitt energiverk til Statkraft for seks milliarder kroner. I fjor høst utlyste Statkraft Trondheim energiverk til salg etter ordre fra Viktor Norman – en ordre den nye fornyingsministeren imidlertid tilbakekalte. I fagpressen antas det at de innkomne budene lå i området 10 – 12 milliarder. Vemodige tall å tenke på for borgerne i Stiftsstadene.

I 2003 satte mellompartiene foten ned for Oslo byråds planer om å selge Oslo aksjer i Hafslund. Da var Hafslunds børsverdi 7,5 milliarder. Det siste tallet jeg hørte var 18 milliarder.

Asker og Bærum kommuner solgte sine kraftverk i Numedal til nåværende Skagerak Energi i 1999. Verdiøkningen har vært tilsvarende. Vemodige å tenke på også for oss som bor i Asker og Bærum.

En megler på området beklaget seg i følge Aftenposten på nyåret over at ingen lenger vil selge sine andeler i norske vannkraftverk. I fjor ble det omsatt for 1,5 milliarder, i 2004 for nesten 15 milliarder og i toppåret 2000 for hele 50 milliarder. Jeg har selvsagt ingen problemer med å forstå hvorfor en megler i dette markedet beklager denne utviklingen. Men meglere sier til Aftenposten:

”Dagens eiere i kraftsektoren tror de sitter på en gullgrube. De eiere som kan minst om kraftbransjen, er sterkest i troen på dette. Troen er ikke basert på kunnskap.”

La meg til dette utsagnet litt forsiktig antyde at det nok finnes en og annen som tør påberope seg en viss innsikt, og som vurderer den framtidige utvikling i kraftmarkedet og i kapitalmarkedet noe mer nyansert.

Jeg må nok si at jeg er mer imponert over de tilpasninger mitt eget gamle fylke Buskerud samt Drammen by har gjort til energilovens ubønnhørlige krav om høyere effektivitet. Disse to hadde et antall kraftverk liggende som perler på ei snor nedover i Numedalslågen og i nedre del av Drammensvassdraget. De eide hver sine deler av regionnettene innen fylket. Jeg ledet Buskerud energiverk i fire år midt på 1980-tallet. Og jeg må bare innrømme at det gjensidige samarbeidet mellom Drammen og Buskerud den gang begrenset seg til det absolutt lovpålagte. Ellers

dreiv vi hver vår butikk, og voktet vel på våre revirer. Nå har de to slått sine pjalter sammen. De har oppløst de egne selskaper og dannet Buskerud Kraftnett og Buskerud Kraftproduksjon. Dessuten har de kjøpt noen mindre kraftverk fra private i vassdraget. Resultatet er bedre utnytting av vannet, høyere kraftproduksjon og lavere driftskostnader.

Slik kan det også gjøres, til varig glede for borgerne i "Buskeruds Amt".

Jeg pleier å kalle våre vannkraftverk for "evigvarende pengemaskiner med økende verdi". "Arvesølvet" er uten alkymisters hjelp transformert til "arvegull". Hvem skal disse verdiene tilfalle i de kommende generasjoner?

Vannkraftverkene utnytter våre felles naturressurser, innsjøene, elvene og fossene. Fortsatt kan vi nyte noen av disse vassdragene framført i full og vill frihet. Men mange av dem har vi altså valgt å legge i rør, eller retttere sagt i tunnel..

Uavhengig av formelt, juridisk eierskap sier jeg at denne vassdragsnaturen er det norske folks felleseie. Det er derfor det norske folk som skal ha de langsiktige verdiene som fossekraften genererer.

Når det som her dreier seg om langsiktige, for ikke å si evige verdier, kommer vanlige markedsøkonomiske betraktninger fullstendig til kort. Ja, jeg lurar på om "langsiktighet" er et begrep som overhode inngår i pensum på NHH og BI! De salgspriser som har vært oppnådd, avspeiler ikke en gang dagens verdi. Langt mindre avspeiler de den langsiktige verdiskapningen. Ved salg vil den i tidens fylde tilfalle ny eier helt gratis.

Økonomisk vil vi og kommende generasjoner være sikret gjennom å følge mindretallet i Vestbakke-utvalget, helst med "Energiveteranenes" kortere konsesjonstid. Med tilfredshet noterer jeg at de rødgrønne kameratene fra Soria Moria deler dette synet. Og vi vil mer enn gjerne bistå statsråd Enoksen med råd og vink når lovendringsproposisjonen skal utarbeides.

Etter å ha ledet Kraftforsyningens Berdskapsorganisasjon gjennom 1990-årene vil jeg også legge vekt på hva norsk eierskap til og nasjonal kontroll over denne grunnleggende viktige infrastrukturen betyr for sikkerhet og beredskap mot ytre påvirkninger og trusler av ulik art.

Med eierskap følger også kontrollen over alle Eierdisposisjoner som vedlikehold, rehabiliteringer, fornyelser, ombygginger og utvidelser. Videre følger muligheter til å initiere og eventuelt delta i avledet virksomhet rundt om i det ganske land. De faglige miljøer forblir i landet. Rent teknisk er de fleste kraftstasjoner i dag fjernstyrt. Det er rasjonelt. Økonomisk fjernstyring og fjernstyrt management er jeg mer skeptisk til.

Endelig må jeg jo si at jeg rent følelsesmessig foretrekker rollen som sjøleier framfor rollen som husmann.

Kaare Willoch – som har sagt og skrevet mye fornuftig om vannkraftens framtidige Eierforhold – sier det slik:

”Den som tror at dette bare dreier seg om økonomi, kjenner den norske folkesjelen dårlig”.

Jeg lar Willoch få det siste ordet.